

Intersectionaliteit in de praktijk

Tien tips voor intersectioneel denken en doen

Intersectionaliteit is het idee dat verschillende delen van je identiteit, zoals je geslacht, gender, seksualiteit, ras, klasse, religie, gezondheid, en nog veel meer, elkaar beïnvloeden. Dat betekent dat je in een analyse van ongelijkheden het nooit enkel moet hebben over één van die stukjes identiteit: je kan het niet enkel hebben over vrouwen, mensen van kleur, etcetera, zonder oog te hebben voor de verschillen binnen die groepen. Het maakt voor de manier waarop je in de maatschappij staat immers alle verschil of je behalve vrouw zwart bent of wit, lesbisch of heteroseksueel, hoog- of laagopgeleid, religieus of niet. Het filmpje "[The race of Life](#)" maakt dit zichtbaar.

De manier waarop je door je identiteit bepaalde privileges geniet, wordt hierdoor dus ook minder eenduidig: op sommige van die assen kan je bevoordeeld zijn – bijvoorbeeld als je een man bent – terwijl je op andere assen juist niet geprivilegieerd bent, bijvoorbeeld als je een zwarte, homo-seksuele en/of laagopgeleide man bent. [Lees hier meer over intersectionaliteit](#), in Nederland soms ook vertaald als **kruispuntdenken** (een term die in 2001 werd geïntroduceerd door emeritus hoogleraar sociale en culturele antropologie Gloria Wekker). Intersectioneel feminisme heeft oog voor al die verschillende assen en hoe ze op elkaar inwerken en elkaar versterken. Belangrijk dus. Maar hoe kun je als mens en als organisatie intersectioneel 'zijn' of handelen?

Tijdens de [Kennishub Genderdiversiteit en Intersectionaliteit](#) gaven aanwezigen vanuit hun eigen perspectief antwoord op de vraag welke rol genderdiversiteit en andere ongelijkheden spelen in hun persoonlijke en professionele leven, rond tien thema's. Op basis van hun antwoorden formuleerden we onderstaande **tips voor het intersectioneel werken aan genderdiversiteit**. Naast deze thema's zijn er natuurlijk nog meer kruispunten. Leeftijd ontbreekt hier bijvoorbeeld. De belangrijkste tip, die voor al deze onderwerpen geldt, is om steeds normen en aannames te blijven bevragen, zowel bij jezelf als bij anderen, en bij organisaties en instituten.

Tip 1: Sekse

Er is meer dan mevrouw en mijnheer, óók als je puur naar ‘lichamelijke’ of fysieke kenmerken kijkt. Eén op de 200 mensen wordt geboren met een lichaam dat niet helemaal overeenkomt met het heersende beeld van een mannen- of vrouwenlichaam. Een jongetje met een vagina bijvoorbeeld, of een meisje met XY-chromosomen. Dat wordt intersekse genoemd.

In veel systemen en formulieren is het verplicht om je geslacht in te vullen: man of vrouw. Vaak is dat onderscheid helemaal niet relevant. Het dwingt mensen zich in een van die twee hokjes te plaatsen terwijl ze zich daar misschien niet thuis voelen, en het houdt het idee in stand dat geslacht (en gender) binair zijn (uit twee elkaar uitsluitende categorieën bestaan). De NS en de overheid zijn bijvoorbeeld bezig hun systemen aan te passen en geslachtsregistratie zoveel mogelijk achterwege te laten.

- ▶ *Kijk eens naar de registratie- en andere invulformulieren in jouw organisatie. Bijvoorbeeld het aanmeldformulier voor de nieuwsbrief. Wordt daarin gevraagd naar mijnheer of mevrouw? Je kunt een derde optie toevoegen, zoals ‘anders, namelijk’. Of de vraag stellen hoe iemand aangesproken wil worden: met mijnheer, mevrouw, of met hun naam.*

Meer weten?

- Verklaring van de overheid: [Onnodige seksregistratie verder teruggedrongen](#)
- Lees dit artikel [over de Kafka-eske gevolgen van Seksregistratie](#)
- Kijk eens bij het NNID, het [Nederlandse Netwerk Intersekse/DSD](#)
- Of bij [Transgendernetwerk Nederland](#)

Tip 2: Gender

Gender is de manier waarop sekse psychologisch, cultureel en sociaal betekenis krijgt. Het gaat enerzijds over hoe je je voelt: man, vrouw of iets anders, en anderzijds over hoe je dat laat zien: je gender-expressie.

Gender is niet eenduidig; het is niet in twee of drie of zestien hokjes te vangen. Zelfs als je identificeert als man kan dat nog steeds op allerlei verschillende manieren. Denk dus verder dan man, vrouw, of genderneutraal. Doordat mensen veel aannames hebben over hoe mannen of vrouwen horen te zijn of zich horen te gedragen, hebben gendernormen veel invloed op veel verschillende dingen. Bijvoorbeeld de carrièremogelijkheden die je hebt of denkt te hebben, hobby’s die je leuk vindt, en ook in wat voor kleding je je prettig voelt. Over kleding gesproken: HEMA verving op de kinderkledingafdeling de labels ‘jongen’ en ‘meisje’ door ‘kinderen’. Daardoor wordt gestimuleerd dat kinderen zelf kiezen wat ze willen dragen en worden ze daarin minder beperkt door wat onze maatschappij mannelijk of vrouwelijk noemt.

Gender kruist op allerlei manieren met andere identiteiten. Bijvoorbeeld met seksualiteit: binnen de heersende maatschappelijke opvattingen is mannelijkheid bijvoorbeeld gekoppeld aan heteroseksualiteit. Wie niet hetero is, is geen 'echte man', en wie geen 'echte man' is, zal wel niet hetero zijn. Ook zijn gendernormen, ook al is er een aantal vrijwel universele kenmerken, deels cultureel bepaald en grotendeels contextafhankelijk.

- ▶ *Bevestig gendernormen niet maar stel ze ter discussie, doorbreek en verruim ze in alles wat je doet. Dat noemen we ook wel 'gendertransformatief werken'. [Zie bijvoorbeeld hoofdstuk 3 en 4 in dit onderzoek over het transformeren van gendernormen.](#)*

Meer weten?

- Lees dit stuk: [Acht pijnlijke vragen over gender die je niet durfde te stellen \(De Correspondent\)](#)

Tip 3: Seksualiteit en seksuele diversiteit

In de manier waarop we over seksualiteit denken, zitten veel aannames en verwachtingen verstopt. Over bijvoorbeeld vanaf welke leeftijd je seks hebt, met wie je dat doet, met hoe veel verschillende mensen of juist met maar één of met niemand. Over welke vrijheden je daarin hebt of juist niet hebt. Mag jij verliefd worden op wie je wilt? Kun jij nee zeggen als je iets niet wilt? Heb jij geleerd over je eigen wensen en grenzen? Het wordt bijvoorbeeld als normaal gezien om regelmatig seks te hebben, maar niet iedereen wil of kan dat. En dat hoeft ook niet. Bovendien is het voor vrouwen in veel gevallen niet sociaal geaccepteerd om 'te' veel seks te hebben (dan ligt 'slutshaming' op de loer), maar ook niet 'te' weinig ('preuts'). Hier zie je opnieuw hoe gender en seksualiteit samenhangen.

Ook mensen die zichzelf niet als hetero bestempelen, krijgen op allerlei manieren met aannames te maken waar hetero mensen niet of minder mee te maken krijgen. Zij worden bijvoorbeeld vaker 'geseksualiseerd' (er wordt aangenomen dat juist zij bovenmatig – wat dat dan ook mag betekenen – seksueel actief zijn). Een ander voorbeeld is culturele achtergrond: voor een witte westerse homo man betekent het idee van uit de kast komen iets anders dan voor een lesbische vrouw van kleur met een biculturele achtergrond.

- ▶ *Bevraag aannames rond seksualiteit en seksuele diversiteit dus altijd. Het stellen van één vraag kan al verschil maken en mensen bewust maken van hun aanname.*

Meer weten?

- Op [Seksualiteit.nl](#) kun je alles vinden over seksualiteit
- [Respect2love.nl](#) is een community voor bi-culturele LHBTI's
- [Trans United](#) is een community voor transgender personen met een biculturele achtergrond
- Het model van de [Gender Unicorn](#) vat sekse, genderidentiteit en -expressie en fysieke en emotionele aantrekking samen
- Bekijk ook de e-learning van Movisie over [ondersteuning van biculturele lhbt personen](#)

Tip 4: Kleur

Begin bij jezelf: bedenk wat jouw perspectief is, en of de kleur van je huid je een privilege (sociaal en maatschappelijk 'voordeel') oplevert. Leer over hoe je je non-/privilege bespreekbaar kunt maken en doorbreken. Dat kan ongemakkelijk zijn, maar dat is niet erg: ongemak is noodzakelijk voor verandering. Een andere manier om het over kleur te hebben, is door het woord 'ras' te benoemen en niet uit de weg te gaan. Hierdoor wordt structurele ongelijkheid en discriminatie op basis van kleur – racisme – ook bespreekbaar.

Kleur en ras werken op allerlei manieren door in iemands leven en brengen allerlei aannames met zich mee. Een zwarte man (gender en kleur) wordt bijvoorbeeld sneller staande gehouden door de politie dan een witte vrouw.

Meer weten?

- Kijk naar de [documentaire 'Verdacht'](#) over etnisch profileren in Nederland
- Lees deze [tips om witheid aan te kaarten](#)
- [Lees deze column van Meredith Greer over het boek 'Hallo witte mensen' van Anousha Nzume](#)
- Kijk eens bij [Stichting Nederland Wordt Beter](#)

Tip 5: Geloof en religie

Religies en gelovigen zijn divers. Iedereen heeft een persoonlijke invulling van religie. Religie en vrouwen- en LHBTQIA+-emancipatie kunnen soms goed samengaan, ook al lijkt dat soms onmogelijk of willen mensen je dat graag doen geloven. Zo zijn er verschillende organisaties in Nederland die geloof met seksuele diversiteit combineren en laten zien dat een religieus LHBT persoon niet hoeft te kiezen tussen diens religieuze identiteit of diens seksuele identiteit.

Meer weten?

- [Nieuw Wij](#) is een organisatie die de verbinding legt tussen levensovertuiging en afkomst
- Op [Wij de kerk](#) vind je een lijst van organisaties over christendom en lhbti
- [Maruf](#) is een platform voor queer moslims

Tip 6: Lichamelijke of verstandelijke beperking

Validisme en sanisme zijn geen woorden die veel mensen kennen. Het zijn termen voor de discriminatie tegen en marginalisering en stigmatisering van mensen die lichamelijk en/of verstandelijk afwijken van de norm (wat maatschappelijk wordt gezien als fysiek en mentaal gezond, of normaal).

- ▶ *Zorg dat wat je doet of organiseert toegankelijk en inclusief is. Houd bijeenkomsten bijvoorbeeld in een rolstoeltoegankelijke ruimte, regel een gebarentolk, zorg dat je website bruikbaar is voor mensen met verminderd zicht of gehoor, en voor mensen die laaggeletterd zijn. Denk eraan dat niet alle beperkingen zichtbaar zijn. Iedereen telt en iedereen die dat wil,*

moet mee kunnen doen. En een rolstoelgang bij de achteringang van een gebouw is niet écht inclusief; zo kunnen rolstoelgebruikers maar zelden 'gewoon', net als anderen, door de voordeur.

Validisme en sanisme hebben invloed op alle andere assen. Bijvoorbeeld: de seksualiteit van mensen met een zichtbare fysieke beperking wordt vaak genegeerd. En voor mensen die laaggeletterd zijn of die een psychische aandoening hebben, is een van de norm afwijkende genderidentiteit of seksualiteit soms extra ingewikkeld. Let er tot slot op dat je niet in je strijd tegen (bijvoorbeeld) racistisch geweld, verwijst naar de plegers daarvan met termen als 'idiot'. Zo'n term is juist weer stigmatiserend voor mensen met een verstandelijke beperking of een psychische aandoening.

Meer weten?

- [Ieder\(in\)](#) is een Netwerk voor mensen met een beperking of chronische ziekte
- OneWorld schreef over validistisch taalgebruik ([hier](#)) en over het begrip validisme ([hier](#))
- Bij [Stichting RTGS](#) kan je terecht voor een geregistreerde gebarentolk
- Doe mee met de [gebarenchallenge](#) en leer gebarentaal

Tip 7: Gezondheid(szorg)

Niet iedereen heeft dezelfde toegang tot gezondheidszorg: dat wordt beïnvloed door je gender, kleur, klasse, en seksualiteit. De maatschappij waarin we leven heeft daardoor invloed op onze gezondheid en de zorg die we kunnen krijgen. Dit heeft ook invloed op hoe er naar medische klachten gekeken wordt. Pas recent is bijvoorbeeld bekend geworden dat de symptomen van een hartaanval bij mannen anders zijn dan bij vrouwen. En huidkanker wordt bij mensen met een donkere huidskleur minder goed herkend dan bij mensen met een lichte huid.

► *Wees je bewust van deze verschillen en invloeden, al helemaal als je zorgverlener bent. Dat is moeilijk, want dat kan ook zorgen dat vooroordelen je beïnvloeden. In het kort: behandel iedereen gelijk en behandel iedereen anders. Realiseer je ook dat de verschillen tussen groepen, zoals tussen 'mannen' en 'vrouwen', hoe belangrijk ook, gemiddelden zijn: de gemiddelde vrouw en de gemiddelde man verschillen van elkaar, maar de onderlinge verschillen tussen vrouwen en tussen mannen zijn veel groter.*

Meer weten?

- [ZonMw](#) doet onderzoek naar man-vrouwverschillen in gezondheidszorgonderzoek
- Kijk ook eens bij de [Alliantie Gender & Gezondheid](#)
- En de [Alliantie Gezondheidszorg op Maat](#) en hun campagne [Komt een mens bij de dokter](#)
- Lees ook [dit stuk over hulpverleners en lhbt-patiënten](#)
- Of lees [dit stuk over de manier waarop ideeën over culturen hulpverleners beïnvloeden](#)

Tip 8: Waar ben je geboren en getogen?

Waar iemand oorspronkelijk vandaan komt, kan invloed hebben op hun identiteit. Maar dat hoeft niet. Er zijn veel vooroordelen over mensen gebaseerd op waar ze geboren of opgegroeid zijn, die vaak niet kloppen. Tegelijkertijd kan je geboorteplaats wel degelijk grote gevolgen hebben.

Bijvoorbeeld of je als meisje opgroeit in Zeeland of in Amsterdam, of je uit de kast komt in een klein dorp of in een grote stad. Als persoon van kleur groei je in een klein, wit dorp anders op dan in een randstedelijke buitenwijk. Op die manier heeft je geboorteplaats veel invloed op wie je bent.

- ▶ *Ga er niet automatisch vanuit dat een coming out in een klein dorp altijd voor iedereen ingewikkelder is dan in een grote stad, of dat racisme een probleem is dat in kleine gemeenschappen groter is dan in grootstedelijke gebieden. Wees wel sensitief voor de invloed die de plaats waar iemand is opgegroeid kan hebben op verschillende aspecten van diens leven.*

Tip 9: Media

Zie en erken dat veel media hun boodschap zo brengen dat ze de meeste kliks krijgen, en dat ze daarvoor meer sensatie dan nuance zoeken. Daardoor houden ze stereotypes in stand, generaliseren ze, en sluiten ze stemmen uit.

- ▶ *Wees kritisch op media die je leest, kijkt, en luistert. Steun media die het anders doen.*

Meer weten?

- Stichting [YouToday](#) zet zich in voor educatie, media en cultuur
- Lees bij het Kennisplatform Integratie & Samenleving [dit stuk](#) over hoe je als communicatie-professional of journalist kunt voorkomen dat je stereotypen in stand houdt en versterkt.

Tip 10: Taal

Taal heeft veel macht. De woorden die we gebruiken bepalen hoe we over iets denken, en als we iets niet kunnen zeggen bestaat het niet. Taal kan mensen daardoor in- of uitsluiten.

- ▶ *Wees je bewust van het belang van woorden en formuleringen en pas je taalgebruik aan als iemand je daarom vraagt.*

De NS heeft bijvoorbeeld haar omroepberichten aangepast: niet meer “dames en heren” maar “beste reizigers”. Daardoor voelen reizigers die niet in een van die twee hokjes passen zich welkom en wordt gender minder belangrijk gemaakt.

Meer weten?

- OneWorld schreef een [serie artikelen over koloniaal taalgebruik](#)
- [Tips om scholen genderinclusief te maken](#)
- [Engelstalige suggesties voor genderinclusieve taal](#)